



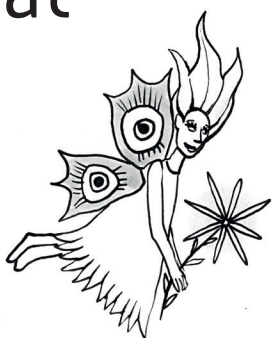
„Bezprostřední smyslová skutečnost v celém svém více než lidském mystériu zůstává jediným stabilním měřítkem pro náš svět zkušeností, který je dnes zaplavován elektronicky generovanými fantazijními obrazy a inženýrským „štěstím“. Jen v pravidelném kontaktu s dotýkanou půdou a nebem se můžeme naučit, jak se orientovat...”

(David Abram)



„Dívat se znamená něco zapomenutého – totiž navazovat oboustranný vztah.”

(Václav Cílek)



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV**

Živá voda
SPOLUPRÁCE PRO NÁVRAT VODY DO PŘÍRODY

PRAMĚNY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



Narodili jsme se na planetu Zemi a stejně jako máme vrozenou vazbu na naše blízké, máme vrozenou vazbu na prostředí, v němž jsme vyrostli a žijeme v něm. S krajinou kolem nás jsme v neustálé interakci. Prožíváme vztah, který neustále ovlivňuje nás i krajinu. Naším záměrem je prostřednictvím předkládaných aktivit utvářet a rozvíjet u žáků pocit sounáležitosti s přírodou a ohleduplný vztah ke krajině. Není potřeba jen uzdravit krajinu, ale i uzdravit náš vztah k ní. Přinášíme způsoby, jak krajinu vnímat a „jak v ní číst“. Proto za důležitou část považujeme i její praktické poznávání v terénu s potenciálem aktivního zapojení do praktické ochrany přírody.

Aktivita v této kapitole vám jsou příspěvkem k místně zakotvenému učení a mohou posloužit jako inspirace a přinést nápady na uchopení tématu vztahu ke krajině.

Název aktivity	Typ aktivity (např. pokus, ukázka videa, výtvarné zpracování)	Informace k aktivitě, (podstatné k aktivitě o co jde: např. shrnutí nebo téma)	Doba trvání	Prostředí (aktivita terénní nebo vnitřní)	Strana
1 Obraz krajiny	smyslová aktivita, rukodělní	motivace	30 min.	venku	183
2 Zvuky krajiny	smyslová aktivita	motivace	30 min.	venku	183
3 Krajina a mapa pocitů	pozorování, vnímání	zcitlivění, práce s pocity	30 min.	venku	184
4 Landart	výtvarná aktivita	utváření vztahu	45 min.	venku	185
5 Mapa srdci blízkých míst	školní projekt	prezentace/zapojení obce/ veřejnosti	dlouhodobý	venku + uvnitř	186
6 Tržiště	pohybová + práce s PL	shrnutí	45 min.	uvnitř	186
7 Paměti krajiny	školní projekt	prezentace/zapojení obce/ veřejnosti	dlouhodobý	venku + uvnitř	188
8 Barometr krajiny	školní projekt	průzkum krajiny	dlouhodobý	venku + uvnitř	190
9 Společný průzkum krajiny	školní projekt	průzkum krajiny	dlouhodobý	venku + uvnitř	191
10 Mozaika pro krajinu	skládání obrazu	osobní příspěvek pro změnu	45 min.	uvnitř	194





1 Obraz krajiny¹

CÍL: Žáci poznávají krajinu a utvářejí si k ní vztah přes bezprostřední kontakt a zaměřenou pozornost.

ČASOVÁ DOTACE: cca 30 min.

POMŮCKY: karton, nůžky, provázek (na výstavu), venkovní prostředí, podložky na sezení

POSTUP: Žáci si vyrobí z krabice rámečky a vydají se na procházku krajinou. Najdou si pohled, který se jim líbí, přitahuje je. Zaměří se na určitý výsek/část krajiny, pozorně krajinu sledují, snaží se zachytit každý detail. Tento svůj obraz (pohled z jejich místa), pak poskytnou ostatním – pokud to prostředí dovolí, pověsí, položí nebo na chvíli podrží svůj rámeček, než si jej prohlédnou ostatní. Své obrazy mohou/nemusí komentovat. Vznikne tak přírodní krajinná galerie pro celou třídu.

VARIACE: Pedagog vyzve žáky ke změně úhlu perspektivy/pohledu: *Ted' se krajina dívá na nás, vnímá nás, kde teď stojíme i to, jak v ní žijeme, konáme, pohybujeme se... Jak nás vidí ona/co si o nás myslí? Co by ona řekla o nás? Co by si na nás vybrala jako zajímavé, co by se jí líbilo a co ne?*

REFLEXE: *Jak se vám pozorování krajiny dařilo? Proč jste si vybrali danou část krajiny? V čem je výjimečná a proč vás zaujala? Co vás překvapilo? Jaké další obrazy vás lákaly nebo se vám líbily u spolužáků?*

TIP PRO PEDAGOGA: Je možné propojit s aktivitou č. 5 Mapa srdci blízkých míst. Pohledy skrze rámečky může pedagog s dětmi fotit a poté si fotografie v menším měřítku vytisknou a nalepí s názvem fotografie, případně popiskem do mapy. Před procházkou si děti mohou rámečky různě vyzdobit, zdobně podepsat.

2 Zvuky krajiny²

CÍL: Žáci přes smysly (sluch) vnímají a poznávají různé druhy krajiny.

ČASOVÁ DOTACE: 30 min.

POMŮCKY: venkovní prostředí, podložky na sezení, papíry, tužky

POSTUP: Pedagog se vydá se třídou na vycházku, najde si příjemné místo, prostor dostatečně velký pro všechny. Místo vhodné ke ztišení, zaposlouchání se, zkoumání zvuků. Pedagog dá dětem instrukci, ať si najdou místo, kde se jim bude cca 10 min pohodlně sedět (může to být i méně nebo více – podle vyspělosti žáků) a dokáží se zde uvolnit. Nejdřív je vhodné vyladit se na své tělo a dech. Pak se pedagog a žáci zaposlouchají do všech zvuků v blízkém okolí i do zvuků přicházejících z dálky. Zvuky jen vnímají, nehodnotí jako příjemné či nepříjemné, nepřemýšlejí o nich, pouze pozorně naslouchají. Pak zvuky nakreslí na papír jako jednoduchou kresbu. Přidají i popis, např. holub, moucha, auto, křik dětí... Děti si navzájem nákresy prohlédnou.

REFLEXE: *Jak se vám pracovalo/poslouchalo? Co se vám dařilo/co vás rušilo? Co překvapilo? Je nějaký zvuk, který byste neslyšeli, kdybyste nebyli takto potichu, ale například krajinou jen procházeli? Co byste příště udělali jinak (např. našli si pohodlnější/tišíší místo)? Poznali jste v cizích mapách jednotlivé zvuky? Odkud pocházely zvuky, které jste slyšeli? Zaměř-*





te se na původ zvuků a podle nich charakterizujte zkoumanou krajinu (městská, přírodní,...). Pobavte se o jednotlivých typech krajiny, k čemu je člověk užívá, co nám poskytují apod.

3 Krajina a mapa pocitů

CÍL: Žáci si utvářejí vztah ke krajině, k místu, kde žijí. Žáci rozvíjejí své emocionální dovednosti.

ČAS: 30 min.

POMŮCKY: PL Krajina a mapa pocitů

POSTUP: Při procházce krajinou se žáky nacházíme různá zastavení, kde se na pár minut ztišíme, např. výhled na město/obec, potůček, holoseč (kácení stromů, kterým vznikne větší/menší holá plocha), stopy po člověku (např. odpad). Vyladíme se nejdřív na sebe a pak na krajinu, kde se nacházíme. Vnímáme, co v nás okolní krajina vyvolává, jaké pocity se v nás objeví, co za pocity přináší. Asociujeme své pocity – vyslovíme je nahlas nebo můžeme zaznačit do PL Krajina a mapa pocitů (příp. se můžeme naopak z mapy inspirovat). Později sdílíme pocity společně, pokud se v tom cítíme dobře (pozn. děti i pedagog by měli cítit dostatečně bezpečný prostor ke sdílení).

VARIACE: Mapy pocitů pro nejmenší žáky³

ČAS: 30–45 min.

POMŮCKY: Velké srdce z papíru, smutný smajlík z papíru – pro každého žáka, 3 menší srdíčka a 3 smutné smajlíky – uvnitř s obrázkem: sýkorka, ježek, motýl, podložky na sezení (podle ročního období)

POSTUP:

1. Pedagog si předem při procházce krajinou vytipuje místo, kde se s žáky zastaví. Vytipuje ho tak, aby se o místě dalo hovořit kladně, případně i záporně. Anebo se při procházce bude s žáky zastavovat vícekrát a budou hodnotit skrze vlastní pocity vícero míst.
2. Všichni sedí, nebo stojí v kruhu. Platí pravidlo, že žáci musí být na dohled pedagoga. Pak vyzve žáky, aby si místo v krajině prohlédli, prozkoumali, prošli se a vnímali svůj pocit z krajiny, z prostředí, kde se nacházejí. Pokud najdou v okolí místo, kde se cítí dobře, umístí na konkrétní místo velké srdíčko. Pokud se někde necítí dobře, umístí smutného smajlíka. Poté se vrátí do kruhu. Až jsou všichni zpět, společně projdou označená místa a povídají si o svých pocitech a umístěních srdíček a smutných smajlíků.
3. Všichni stojí/sedí opět v kruhu. Pedagog si s žáky povídá o dalších živých organismech, které v krajině žijí – živočišné, rostliny. Mohou zkusit společně vyjmenovat zvířata, která by mohla žít přímo zde. Co taková zvířata potřebují k životu, aby byla šťastná? Společně přicházejí na odpovědi: vhodnou potravu, úkryt, hnízdo, doupátko, dostatek vody, prostor pro pohyb, někdy další jedince svého druhu.
4. Nyní nebudou žáci hodnotit krajinu skrz sebe, ale na chvíli se stanou sýkorkou, poté ježkem a pak motýlem. Zkusí se podívat na krajinu jejich očima. Zamyslí se, zda tu mají vše potřebné k životu. Líbilo by se jim zde? Podle toho do krajiny umísťují srdíčka nebo smutné smajlíky.
5. Opět se sejdou v kruhu a sdílí, jak se cítili jako zvířátka. *Je tu vše, co ke svému životu potřebují? Co v krajině chybí?*



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV**

Živá voda
komunitní projekt pro nápravu vodní nerovnováhy

PRAMĚNY
základní škola

Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



Co zvířata potřebují, příklady:

motýl: kvetoucí rostliny, stín i slunce, vyšší trávu, vodu

ježek: úkryt, hmyz, červy, drobné savce, prostor, vodu

sýkorka: hmyz, stromy s dutinami nebo ptačí budky, keře, vodu



Landart

CÍL: Žáci si utváří vztah ke krajině, rozvíjí tvořivost a smyslové vnímání.

ČAS: 45 min.

POMŮCKY: venkovní prostředí, přírodniny (nalezené, přinesené)

POSTUP: Na hezkém příjemném místě v lese/na louce se žáci rozdělí do menších skupin (3–4). Pedagog přiblíží význam slova: land-art (krajinné umění/umění v krajině: z anglického land – země/krajina a art – umění). Vyberou si místo, které se jim líbí, zkoumají, co se na něm nachází, co jim přírodní prvky připomínají apod. Nejdřív chvilku místo jenom pozorují, vnímají, co všechno jim nabízí (větve, plody, kytky, tráva, voda, různá zákoutí, v zimě sníh,...), v čem je inspiruje, jaké téma je napadne. Pak se domluví, na čem budou pracovat, k tvorbě žáci používají pouze v okolí nalezené nebo přinesené přírodniny. Výsledkem jejich tvořivého procesu je stopa v přírodě v podobě uměleckého díla. Pedagog vybídne žáky k originálnímu tvořivému procesu, ke spontánnosti, uvolnění, odvaze projevit se a užít si prožitek z tvoření, ať popustí uzdu fantazii. Zdůrazní, že tvorba je důležitější než výsledek. Na závěr pozveme ostatní žáky k prohlídce společných land-artových děl. Když si všichni prohlédnou všechna díla, uděláme společný kruh a reflektujeme proces tvoření. Díla můžete vyfotit a z fotek si ve třídě nebo školní chodbě udělat galerii.

REFLEXE: *Jak se vám tvořilo? Co se vám dařilo/nedařilo, líbilo/nelíbilo? Co si odnášíte? Jak se vám spolupracovalo ve skupinkách?*

TIP PRO VEDENÍ AKTIVITY: Ujistěte se, že žáci při landartové tvorbě nenaruší životní prostor živočichů či rostlin, které se v lokalitě vyskytují.

INSPIRACE – ZNÁMÍ LAND-ARTISTÉ: Andy Goldsworthy, Christo, R. Smithson



Foto autor: Michaela Schererová



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV**

Živá voda
SPOLUPRÁCE PRO NÁVRAT VODY DO KRAJINY

PRAMENY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



5 Mapa srdci blízkých míst

TIP: Školní projekt – lze propojit s Mapou pocitů.

ČÍL: Hlubší seznámení se svým okolím, utváření vztahu k nejbližší krajině a přírodě ve svém okolí. Aktivní zapojení do ochrany krajiny ve svém okolí.

ČASOVÁ DOTACE: dlouhodobý projekt

POMŮCKY: nakopírovaná zvětšená mapa okolí školy/obce (vel. A3) pro každého žáka nebo dvojici, flipchartový papír, lepidlo, barvičky

POSTUP: Nejprve se třída vydá do terénu na procházku okolní krajiny. Pedagog vybídne žáky k všímavosti, protože z jejich putování vznikne pozoruhodná mapa. Každé dítě si postupně vybere/najde ve svém okolí místo/prvek, které se mu líbí, zaujalo ho, spojuje si ho s příjemným prožitkem. Zaměříme se na přírodní prvky v okolí (strom, výhled, skupina keřů, hezký kámen, tady bydlí veverka atp.). Toto místo zakreslí do mapy. K místu nakreslí obrázek nebo pořídí fotografii a připsá stručný popis vlastního prožitku, proč si místa cení (příjemné místo pro sezení, létají tu motýli, je tu ticho, klid,...). Také přemýšlí, jak je toto místo důležité z hlediska jeho ekosystému. Do mapy doplní i tuto informaci, např. stanoviště je domovem pro ptáky, poskytuje potravu/vodu pro živočichy, obydlí pro veverky nebo zadržuje vodu v krajině. Někteří žáci mohou svému místu napsat i básničku nebo vytvořit příběh. Pokud místo nemá jméno, mohou mu ho vymyslet.

Vznikne tak soubor zajímavých míst k vycházce, kam se mohou vydat a zastavit i další lidé (spolužáci, rodina, veřejnost). Tato mapa bude prezentována jako pozvánka k návštěvám do okolí pro celou školu/školní komunitu.

ROZŠÍŘENÍ PRO ŠKOLNÍ PROJEKT: zapojení a prezentace na obecním/městském úřadě

Třída vytvoří **návrhy na zlepšení** vybraných míst např. vysadit strom, umístit ptačí budku, uklidit, opatřit popiskem s informací, vytvořit posezení – lavičku atd. Tuto mapu míst s popisky a návrhy na zlepšení odprezentují a vystaví žáci na úřadě nebo jiném veřejném prostranství podle možností daného místa. Po prezentaci mohou zkusit i další krok – domluvit si jednání s příslušným úřadem nebo institucí, kde se projednají jednotlivé návrhy i potenciál jejich realizace.

6 Tržiště – oživme krajinu

ČÍL: Žáci porozumí rozdílu mezi zdravou a poškozenou krajinou a seznámí se s možnostmi, jak učinit změnu k obnově.

ČASOVÁ DOTACE: 45 min.

POMŮCKY: vytisknuté obrázky poškozené krajiny a zdravé krajiny na ukázkou, vytisknuté PL Oživme krajinu do dvojic, bedýnka s pískem nebo ekvivalent



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁSTER BROUMOV**

Živá voda
SPOLEČNOST PRO NÁVRAT VODY DO KRAJINY

PRAMĚNY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



ÚVODNÍ MOTIVACE: Pedagog přinese bedýnku s pískem, která představuje vyschlou krajinu – poušť + obrázek erodované půdy z Moravy. Řekne žákům, že mohou tuto krajinu zachránit, proměnit, ale potřebují k tomu jednak vědomosti a také sílu. Důležité je pomoci krajině zadržet vodu. Když splní pohybové úkoly, dostanou obrázky (celkem 9), z nichž na závěr vytvoří živou krajinu na připravené pracovní listy. Tak krajinu ožíví.

POSTUP: Než žáci začnou s pohybovou aktivitou, pedagog запиše nápady/návrhy žáků k proměně krajiny na tabuli. Pak jim představí sadu obrázků s krajinnými prvky (viz PL), které si „vycvičí/vydělají“ – dostanou je za své úsilí. Pedagog napíše na tabuli úkoly simulující fyzickou aktivitu potřebnou při práci v terénu, při proměně krajiny:

- budování/kopání tůňky = zapojení svalstva ramen = kliky
- sázení stromů = kliky + předklon a dotknout se ideálně dlaněmi země, při sázení aleje můžeme zvýšit počet kliků i předklonů
- mapování krajiny = dlouhé chození = běhání na místě po dobu 2 min, protože krajinu musíme nejdříve dostatečně poznat, objevit správná místa, která jsou vhodná na budování tůní, kde chybí stromy atp.
- úpravy melioračních systémů (přerušení zatrubnění, tvorba tůní apod.) – znázornění bagru = procvičení ramen = kliky o zed' + dřepy

Žáci postupně získávají kartičky s vodními prvky a zelení – remízky, tůň, faunu: obojživelníky, hmyz, přírodní hnojivo potřebné k obnově krajiny. Ve dvojicích je po domluvě umístí (nalepí) na pracovní list. PL mohou i dokreslit pastelkami.

PŘÍLOHA: PL fotky - vytisknout žákům do dvojic, k rozstříhání a nalepení.

REFLEXE: „Pracovali/cvičili jste pro oživení krajiny hodně? Byl to těžký úkol? Jak myslíte, že je to ve skutečnosti? Když porovnáte krajinu na obrázku před oživením a po něm, jaké vidíte rozdíly, jaký máte z toho obrázku pocit? Do které krajiny byste si raději vyšli na procházku a proč? Co dalšího je potřeba k oživení krajiny (finance, čas na jednání s úřady, určitou profesi apod.)?“



7 Paměť krajiny

CÍL: Žáci popíší své místo – krajinné prvky, jež ho utváří napříč časem, vyhledávají a srovnávají informace v časové linii o místě, kde žijí. Pochopí, jak a proč se krajina v čase mění/změnila. Rozvoj schopnosti spolupráce, komunikace a prezentace.

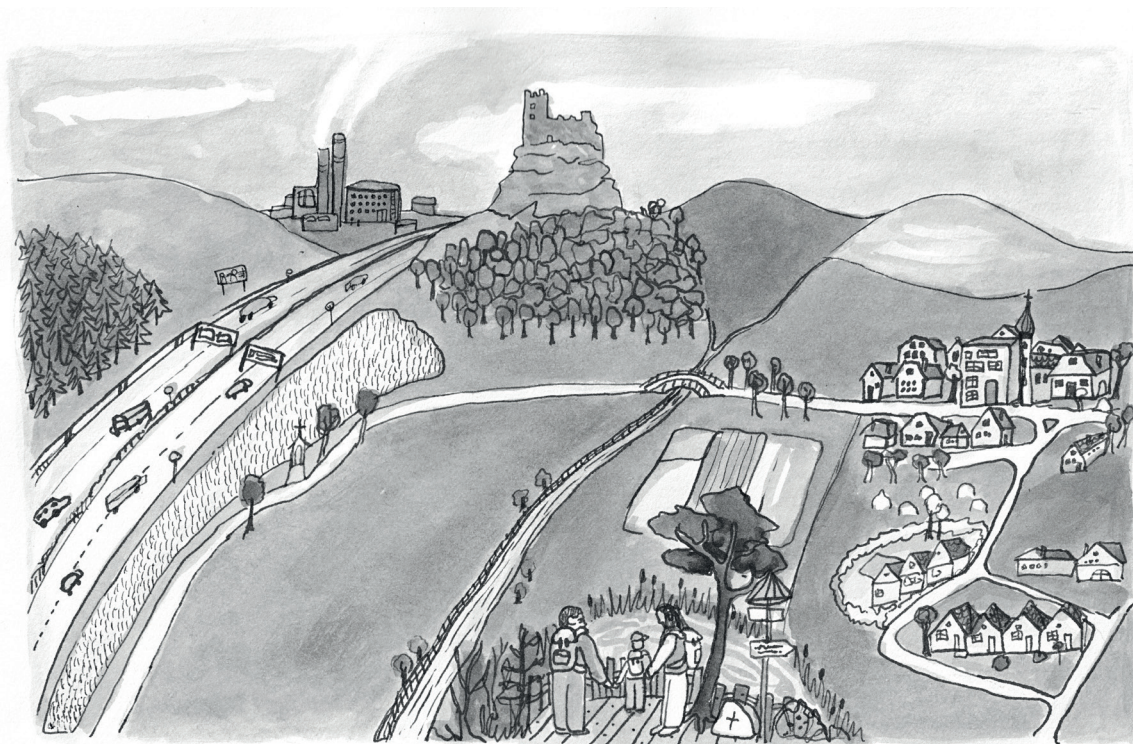
ČAS: úvodní aktivita 45 min. + dlouhodobý školní/třídní projekt

POMŮCKY: úprava židlí, tužka a papír pro dvojici, tvrdá podložka, obrázek krajiny pro dvojici (viz PL – Paměti krajiny); pedagog může použít i jiný vhodný obrázek (fotografii), obrázky mohou i nemusí být pro všechny dvojice stejné

POSTUP 1. ČÁST: Úvodní naladění na téma – Krajina jinak

Žáci se rozdělí do dvojic, sedí ve dvojicích zády k sobě – opěrky židlí se dotýkají, aby se žáci slyšeli. Domluví se, kdo bude A, kdo B. Žák A bude popisovat, žák B kreslit. Žák A dostane obrázek/fotku, tento materiál si drží blízko těla, aby ho partner neviděl. Popisuje svým vlastním způsobem, ale přesně a detailně, obrázek krajiny pro žáka B. Žák B jej kreslí a snaží se zachytit co nejdokonalejší repliku (kopii), která bude odpovídat originálu velikostí, tvarem i detaily. Žák A nevidí, co kreslí žák B. Žáci spolupracují, žák B může klást otázky. Úkolem žáka A je odpovídat a pomáhat spolužákovi vytvořit co nejpřesnější obrázek krajiny. Když čas vyprší, prohlédnou si dvojice vytvořený obrázek a porovnají jej s originálem.

PŘÍLOHA: Obrázek krajiny k překreslení.



Vytvořené obrázky – kopie i originály – následně na základě 2 otázek popíší/vyznačí.



Do vytvořených obrázků a originálů žáci popíší/zaznačí odpovědi na první 2 otázky:

1. *Najděte a označte prvky, které byly vytvořeny přírodou a které vytvořil člověk. Zjistíme, že skoro všechno člověk ovlivnil... potok je rovný, silnice, domy, i les vysadil, možná tůňka je původní, ale nemusí být. Tvar kopců je také původní, ale je bez lesa. Můžete se s dětmi probrat, které zásahy jsou v souladu s přírodou, které naopak ne.*
2. *Najděte prvky, které člověk vytvořil v nedávné historii a které jsou hodně staré.*

Žáci pak prezentují, na co v souvislosti s obrázkem krajiny přišli. Pedagog položí ještě třetí a důležitou otázku:

3. *Jak se krajina v čase pod vlivem lidské činnosti změnila?*

Následuje společná diskuze. Nápady a názory žáků a závěry z diskuse pedagog zapisuje na tabuli a žáci si je zapisují do obrázku z druhé strany.

REFLEXE: *Jak jste se cítili při práci ve dvojici zády k sobě? Jak se vám spolupracovalo? Měnila se v průběhu aktivit vaše spolupráce? Jak se vám dařilo vyladit se na spolužáka? Co byste příště dělali jinak?*

POSTUP 2. ČÁST: Třídní/školní projekt Paměti krajiny

SBĚR DAT: Žáci s podporou pedagoga a zapojením rodičů vyhledávají informace o minulosti krajiny, kde žijí. Pro získání informací a vyplnění dotazníků sbírají svědectví: doptávají se rodičů, prarodičů, starých lidí – pamětníků, místních zemědělců, včelařů, kteří se v místě narodili nebo tam dlouho bydlí. Mohou k tomu využít návštěvu místní knihovny, vyhledávat informace v místní kronice nebo navštívit obecní či městský úřad. Doporučujeme prozkoumat i písemné zdroje: místopisy, místní pověsti a příběhy. Využity mohou být i staré pohlednice, fotografie, mapy. Sbíráni informací žáci dokumentují, např. focením osob, s nimiž mluvili, nebo mohou nahrát krátkou reportáž. Získané informace srovnávají se současností, a to formou **porovnání**, co krajina získala a co ztratila. Závěry projektu prezentují buď v rámci školy, nebo veřejně v obci, kde informace sbírali (na OÚ, v muzeu apod.). Závěrem projektu může být i návrh nějaké změny v krajině, např. obnovení aleje, starého sadu, vybudování tůňky na místě mokřadů atd. Žáci se mohou u prezentace zaměřit jen na část dotazníku, např. vodní prvky, lesy, faunu... Podle toho, jak se jim podařilo sesbírat svědectví, i podle toho, co je nejvíc zaujalo.

Dotazník pro žáky k projektu Paměti krajiny:

1. *Těžilo se něco ve vašem okolí?*
2. *Jak se změnila místní vodní zdroje a prvky? Potoky, studánky, rybníky, jezera?*
3. *Nacházely se v minulosti ve vaší oblasti mokřady, prameniště?*
4. *Nachází se ve vaší obci nějaký památný strom? (Jaký je jeho příběh?)*
5. *Zjistěte, kudy vedly v minulosti staré cesty a kde stály kříže?*
6. *Zjisti, kde se rozprostíraly v minulosti aleje nebo staré sady?*
7. *Zjisti, čím se lidé v kraji v minulosti živili?*
8. *Jaké plodiny se pěstovaly na polích v okolí míst, kde žiješ, před 50 lety a víc, a jaké se pěstují dnes?*
9. *Jaké živočišné a rostlinné druhy ve tvé oblasti vymřely (v posledních 100 letech)/hrozí jim vyhynutí?*
10. *Jaké druhy lesů se vyskytovaly v posledních 100 letech v místě, kde žiješ?*
11. *Jak se změnila zastavěná plocha v okolí, kde žiješ? (silnice, rodinné domy, veřejné budovy, průmysl apod.?)*
12. *Jak se změnilo množství srážek za posledních cca 30 let? (využij data Českého hydrometeorologického ústavu: <https://www.chmi.cz/historicka-data/pocasi/mapy-charakteristik-klimatu>)*
13. *Jaká zvířata chovali lidé v minulosti a dnes? (druhy, počet)*
14. *Jaký je rozdíl v chování dnešních lidí vůči krajině v porovnání s generacemi vašich prarodičů?*



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁSTER BROUMČOV**

Živá voda
ROMULÉNE PRO NÁHRAD VODY DO KRAJINY

PRAMENY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



Formy představení projektu (v průběhu i závěru projektu): U prezentace se zaměřte na srovnání v časovém kontextu, např. scénka babičky a vnoučka, fotografie před 80 lety a dnes apod.

- Vytvoření plakátů zachycujících průběh sbírání a zpracování informací
- Hraní scének
- Vytvoření komiksů/výtvarných koláží
- Výstava fotografií a obrázků z projektu
- Prezentace v PC
- Dopis starostovi nebo jiné relevantní organizaci (AOPK, místní sdružení atd.)
- Článek do místních/regionálních novin

TIP PRO VEDENÍ AKTIVITY: Pedagog upozorní žáky, ať si zaznamenávají k jednotlivým otázkám zdroje, ze kterých čerpali informace.

DALŠÍ NÁMĚTY NA ŽÁKOVSKÉ PROJEKTY:

Fotografická soutěž/prohlídka: Pedagog/škola vyhlásí 3 kategorie soutěže:

1. Moje oblíbené místo v krajině
2. Místo, kterému člověk ublížil
3. Místo, kterému člověk pomohl

Nejvydařenější fotografie vybírá porota a vystaví se na vernisáži v prostorách třídy/školy.



8 Barometr krajiny

CÍL: Žáci vnímají a poznávají krajinu, rozumí, co se v ní děje, jaké procesy a činnosti ji poškozují.

ČAS: dlouhodobý školní/domácí projekt

POMŮCKY: mapa místa školy/bydliště, mapy vytvořené žáky, okolí školy/obce

POSTUP: Děti si na základě skutečné mapy (můžete nakopírovat mapu a pracovat s ní) vytvoří vlastní zjednodušenou překreslenou mapu – formát A3. Zaznačí si do ní důležité orientační body, tj. např. polohu autobusového/vlakového nádraží, polohu školy, kostel,... Na mapě si žáci zakreslí směrovku nebo severku. Mapa by měla dále obsahovat název, měřítko a legendu (vysvětluje všechny prvky uvedené v mapě). Pro tuto aktivitu se žáci stávají výzkumníky. Než se vydají do terénu na průzkum, pedagog se dotazuje, zda žáci ví, *jaké jsou projevy sucha a nadbytku vody (záplavy)? Proč je důležité vyhledávat a zkoumat právě tyto projevy?* Na základě odpovědí pedagog dovysvětlí, že jejich cílem je vytvoření novodobé mapy – mapy odrážející projevy klimatické změny. Tyto záznamy mohou posloužit pro užitečné projekty na ochranu přírody a krajiny v budoucnosti.



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMOV**



**PRAMĚNY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA**

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



Vyhledávané stopy sucha nebo záplav

1. Vyhledejte a označte místa, kde se shromažďuje voda nebo sníh a vyskytují se zde podmáčené oblasti.
2. Vyhledejte a označte místa, kde se vyskytují projevy půdní eroze, tzv. erozní rýhy a splachy z polí (pomůcka obrázků zerodované půdy z aktivity 6. Tržiště – oživme krajinu).
3. Vyhledejte a označte místa, kde se vyskytovalo sucho a jeho projevy – např. uschlé a usychající stromy a ostatní zeleň, vodní tok bez vody, vyschlé studny, rozpraskaná půda – do komentáře napište, o který projev se jedná.

Vytvořené mapy mohou žáci vystavit v obci/ve škole, zaslat na obecní/městský úřad nebo si domluvit schůzku na úřadě a tyto mapy odevzdat jako podklady pro změny v krajině.

9 Společný průzkum krajiny

Podobná aktivita je uvedena v kapitole Voda v krajině – Domácí úkol pro badatele. Vyberte, co vám více vyhovuje.

CÍL: Žáci zmapují krajinu, znají různé druhy prvků v krajině v souvislosti se zadržováním vody v krajině.

ČAS: 4 hod. – projektový den

POMŮCKY: Mapa okolní krajiny, tužka, fixy, popisy a fotografie prvků krajiny – viz Příloha pro pedagogy

POSTUP: Do dvojice pedagog rozdá vytištěnou základní mapu okolí, kam se s žáky vydají na průzkum. Společně procházejí krajinou a zaznamenávají objevené prvky do mapy. Popisují, jak body vypadají. Pořizují fotografie. Všímají si těchto prvků:

Mokřad, mokřina, alej, remízek, solitérní strom, tůň, rybník, meandr – tyto zaznačují do mapy odstíny modré, zelené, hnědé.

Odvodňovací příkop, meliorační trubka, narovnaný tok, opevněný (vybetonovaný) tok, velké pole bez zeleň, eroze – zaznačují odstíny oranžové až červené.

Po příchodu do školy přemalují jednotlivé naznačené body do velké společné mapy ve třídě. Body očísloují. Pedagog k označeným bodům může vytisknout pořízené fotografie a žáci z nich mohou vytvořit doprovodný materiál k mapě, každá fotografie nese číslo shodné s číslem patřícím bodu na mapě.

Pedagog upozorní žáky, aby k mapě tvořili i legendu. Např. tmavě zelený bod – solitérní strom, červený bod – vyústění odvodňovací trubky apod.

REFLEXE: *Jak se vám v terénu pracovalo? Jak náročné bylo mapování? Bylo těžké rozpoznávat jednotlivé prvky? Co všechno jste objevili? Jaké prvky v zkoumané krajině převažovaly? Co naopak podle vás chybělo? Kdybyste měli moc rozhodovat o této krajině, co byste do krajiny přidali? Co by se dalo reálně udělat s podporou dospělých?*



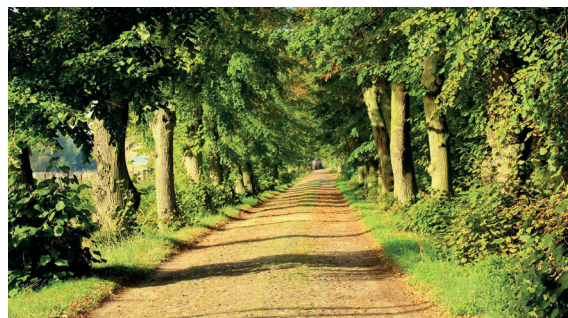


PŘÍLOHA: Popis krajinných prvků.

Mokřad – místa v krajině, kde se často drží voda. Rostou zde rostliny, které mají rády vodu, a žije zde pestrá škála živočichů (motýli, vážky, žáby, ...). Je to území bažin, rašelinišť apod.



Alej – neboli stromořadí. Skupiny stromů vysazené v linii, obvykle v pravidelných rozstupech. Zpravidla jde o doprovodný prvek vodních toků, hranic pozemků nebo dopravních komunikací.



Remízek – neboli remíz. Je část krajiny, která je přirozeným úkrytem drobných i větších živočichů v otevřeném prostoru. Remízky bývaly hranicemi mezi poli. Jsou porostlé různými keři, stromky a další bujnou vegetací.



Soliterní strom – strom/keř vysazený nebo přirozeně rostoucí osamoceně.



Tůň – prohlubeň v zemi vyplněná vodou. Voda se v ní může držet stále, nebo jen část roku. I když část roku vysychá, je domovem mnoha živočichů, nebo pomáhá zadržovat či zpomalovat silné přívalové deště.





Rybník – vodní plocha, kterou vytvořil člověk. Slouží většinou k chovu ryb a vodní drůbeže.



Meandr – zákrut řeky způsobený erozí. Vzniká při vymílání břehů jedné strany koryta a usazováním materiálu na druhé straně.



Odvodňovací příkop – malý až střední kanál pro odtok vody.



Meliorace – pojem meliorace označuje obecně všechna opatření vedoucí ke zvýšení úrodnosti půdy. Veřejně se však zažil pojem meliorace především pro systém odvodňující krajinu technickými opatřeními, jako jsou trubkové drenáže a příkopy.

Meliorační trubka – trubková drenáž nebo "husí krky" zakopané v zemi, stahující a odvádějící vodu z přilehlého okolí. Na fotce ukázka výusti meliorační trubky.



Meliorační šachta – místo soutoku 2 a více melioračních trubek, příp. kontrolní bod melioračního systému. V krajině viditelný často jako betonové skruže uprostřed polí.





Narovnaný, zregulovaný tok – uměle vytvořený tvar koryta toku. V minulosti docházelo k umělému narovnávání koryt v rámci regulačních opatření. Dnes občas dochází k opačnému procesu, správci vodních toků začínají toky vracet do původních podob koryt řek a potoků. Narovnané koryto může být obohacené betonovým opevněním, znemožňujícím vodě měnit tvar koryta. Významně urychluje proudění a odtok vody, znemožňuje život většině vodních živočichů.



Velké pole bez zeleně – plochy polí bez remízků, solitérních stromů, alejí... Často jsou velké plochy pole oseta jedním druhem plodiny. Pro řadu organismů jde o „poušť“. Všeobecně neprospívají životu.



Eroze – odnos půdy vodou nebo větrem

a) stružková



b) plošná



10 Mozaika pro krajinu

CÍL: Žáci rozvíjejí schopnost spolupráce, sebevědomí, tvořivé myšlení. Posilují schopnost vnímání sebe i ostatních spolužáků. Posilování důvěry ve vlastní schopnosti a možnosti.

ČAS: 30 min.

POMŮCKY: obrázek hezké zdravé přírodní krajiny, karton/tvrдый papír, nůžky, lepidlo



**SPOLEČNĚ S DĚTI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁSTER BROUMOV**

Živá voda
SPOLUPRÁCE PRO NÁHRAD VODY DO KRAJINY

PRAMENY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjielte**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
KLÁŠTER BROUMČOV**

Živá voda
ROMULÉŽ PRO NÁHRAT VODY DO NÁHRAT

PRAMENY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP



POSTUP: Obrázek hezké zdravé přírodní krajiny pedagog vytiskne na formát A3, přilepí na karton/tvrký papír a rozdělí na díly (např. jako puzzle) dle počtu dětí ve třídě/skupině. Pedagog uvede aktivitu: každý z nás je jedinečný a má nějakou jedinečnou schopnost. Může použít motivaci se středověkými rytíři. V minulosti měl každý rytíř štít a na něm erb (znak). V erbu měli rytíři vyobrazenou některou ze svých ctností (dobrou vlastnost). Pak se každý žák na chvíli zamyslí nad svou dovedností, kterou může využít pro ochranu přírody a krajiny. Napomůžou otázky typu: *Co dobře umíš? Co rád děláš? Jak tvoje schopnosti/vlastnosti mohou být užitečné?*

Tato dovednost může být jakákoli (např. schopnost komunikovat, pozorovat, láska k přírodě, ke zvířatům, ohleduplnost, schopnost dokumentace: focení, natáčení videí, kreslení atd.), kterou žák může přispět k nápravě krajiny. Každý žák napíše na svůj díl mozaiky kontrastní barvou svou charakteristiku nebo silnou stránku, na kterou je hrdý, a připojí také své jméno. Poté společně obraz zdravé krajiny poskládají. Nalepí jednotlivé části na větší karton/tvrký papír. Mozaiku krajiny a svých dovedností si žáci vystaví ve třídě, můžou se k ní vracet a navazovat na její obsah při realizaci školních (nejen) eko-projektů.

REFLEXE: *Bylo pro vás těžké najít talent, kterým můžete přispět k ochraně planety? Jak se vám spolupracovalo při skládání? Jaký je to pocit vidět tolik skvělých dovedností? Máte nějaké nápady, jak bychom je mohli využít pro ochranu krajiny/přírody?*

11 NÁVRH PŘÍRODĚ BLÍZKÉHO OPATŘENÍ V KRAJINĚ

Závěrečná aktivita navazující na předchozí aktivity této kapitoly, zejména na Společný průzkum krajiny a Mozaika pro krajinu.

CÍL: Poznávání zvoleného ekosystému, praktické poznávání krajinných prvků, rozvoj myšlení v souvislostech, rozvoj komunikačních a prezentačních dovedností, výchova k občanské angažovanosti, pochopení pojmu biodiverzita.

ČAS: školní projekt (3 měsíce, doporučujeme březen – červen)

POMŮCKY: podle zvolené formy projektu – výtvarné potřeby, počítač, program pro prezentaci (PowerPoint), atlasy, naučná přírodovědná literatura, internet, informace a fotografie z předchozích aktivit, pokud jsou k dispozici, kontakty na obecním/městském úřadě atp.

POSTUP:

1. Stanovení záměru projektu (návrh a prezentace přírodě blízkého opatření – např. návrh tůní, úprava části potoka – vybudování hrázek nebo přehrázek, ochrana pramenů, výsadba stromů, vybudování remízku atp.)
2. Plánování činností, formy zpracování projektu („co, kde a jak, s kým, pro koho ... budeme dělat“, návrh časového harmonogramu)
3. Příprava podkladů – zpracování a využití informací a poznatků z předchozích aktivit (fotografie z vycházek, karty s popisem živočichů a rostlin a jejich vztahem k navrhovanému opatření, myšlenková mapa atp.) a získávání a zpracování informací z dalších zdrojů (naučná literatura, tiskoviny, internet atp.)
4. Tvorba návrhu a podkladů pro prezentaci (výtvarné zpracování návrhu, fotografie, sběr informací, nácvik argumentace)
5. Prezentace návrhu na veřejnosti

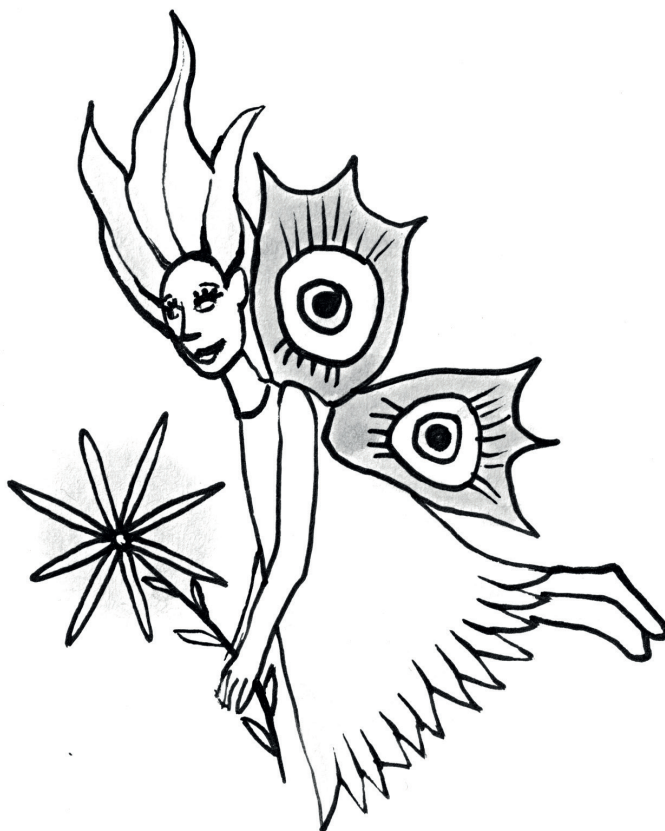




VÝSTUP: Prezentace projektu na obecních nebo městských úřadech (úředníci příslušných oborů, zastupitelé apod.), lesníkům, rybářům, ochráncům přírody, vlastníkům půdy atp. pomocí výtvarně zpracovaných obrázků a fotografií nebo PowerPointové prezentace a osobně sdělených informací a argumentů podle situace na konkrétní lokalitě. Uvádíme příklad z realizované prezentace:

https://docs.google.com/presentation/d/1QXrBVcG4XG933RLhJyGNNDExJiOTgwBHJlrl-3D_We8/edit?usp=sharing

REFLEXE: Pedagog dá po prezentaci žákům možnost celý projekt reflektovat, vyjádřit názory a pocity z celého procesu, možné otázky k reflexi: *Jaký máte pocit z prezentace na veřejnosti? Co bylo pro vás náročné? Co vám pomohlo? Splnil projekt vaše očekávání? Je něco, co vás překvapilo? Šli byste do tohoto projektu znovu? Co byste změnili pro příští projekt: v přípravě, realizaci, samotné prezentaci? Co vám osobně přinesl projekt a co přinesl přírodě/světlu?*



Zdroje:

1. Upraveno dle: Kolektiv autorů: Krajina nápadů. Chaloupky, Třebíč, 2021.
2. Upraveno dle: KŘÍŽ, M. a kol.: Zamiluj si přírodu. Chaloupky, Třebíč, 2020.
3. Upraveno dle: ALDERSLOWE, L., AMUS, G., DESHAIES, D.: Péče o Zemi, péče o lidi a spravedlivé dělení ve vzdělávání. Manuál, jak sdílet permakulturu s dětmi. 2018 [online]. [cit. 19.5.2022] Dostupné z: <https://issuu.com/childreninpermaculture/docs/cz_manual>.



**SPOLEČNĚ S DĚTMI
PROTI SUCHU**

**Iceland
Liechtenstein
Norway grants**

**VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ
CENTRUM
ALŠTEK BROUMOV**

Živá voda
SPOLEČNOST PRO NÁVRAT VODY DO KRAJINY

PRAMENY
ZÁKLADNÍ ŠKOLA

**Namsos kommune
Nåvmesjenjaelmien tjelste**

Projekt With children against drought financován z Programu Vzdělávání Fondů EHP